

KANCELARIA SENATU

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI I KORESPONDENCJI

Warszawa, dnia 12 grudnia 2017 r.

BADK/DPK-133-66/17 MK
P9-40/17

Nr: 32633/3	Data wpływu petycji 9 października 2017 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 11 grudnia 2017 r.

KOMBATANCI I OSOBY REPRESJONOWANE

TEMAT

**UPRAWNIENIA KOMBATANCKIE DLA
ŚWIADCZĄCYCH PRACĘ NA RZECZ NIELEGALNYCH ORGANIZACJI
ZWIĄZKOWYCH I POLITYCZNYCH ORAZ
NIEWYKONUJĄCYCH PRACY PRZED 4 CZERWCA 1989 r.
NA SKUTEK REPRESJI POLITYCZNYCH**

WNOSZACY PETYCJE: petycja zbiorowa

Stowarzyszenie Walczących o Niepodległość 1956-89.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w sprawie zmiany art. 2 i art. 21 ustawy z 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, w celu poszerzenia kręgu osób, które uznawane są za kombatantów.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

Autorzy petycji wnoszą o przyznanie uprawnień o charakterze kombatanckim osobom, które w myśl przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r. świadczyły pracę na rzecz nielegalnych organizacji związkowych i politycznych oraz niepracującym z powodu represji politycznych przed 4 czerwca 1989 r. W tym celu proponują rozszerzenie treści art. 2 ustawy z 24 stycznia 1991 r. o kombatantach (...) o nowe punkty 8 i 9.

Wnoszący petycję proponują, żeby osoby ubiegające się o status kombatanta były weryfikowane pod względem ewentualnej współpracy z organami bezpieczeństwa, w rozumieniu art. 3a ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (tzw. ustawy lustracyjnej). Ich zdaniem, do wniosku o przyznanie uprawnień kombatanckich, kierowanego do Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, powinna być dołączona decyzja administracyjna Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Decyzja wydana nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia złożenia wniosku.

Ponadto autorzy petycji wnoszą, aby zgodnie z zasadą praw nabytych wydane wcześniej decyzje w sprawie świadczenia pracy w nielegalnych organizacjach lub niewykonywania pracy na skutek represji politycznych do 1989 r., były uznane za wiążące i równoważne z decyzjami wydanymi w oparciu o znowelizowaną ustawę (rozszerzenie art. 2).

W uzasadnieniu wnoszący petycję podnoszą, że konsekwencją pozostawienia grupy osób objętej petycją poza działaniem ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych jest „... doprowadzenie do sytuacji powstania dwóch grup weteranów z okresu PRL, których status określają odrębne procedury nadawania uprawnień, bazujące na odmiennych wymaganiach formalnych”.

W ocenie autorów petycji „osoby, które w przeszłości pracowały na rzecz podziemia ryzykowały nie tylko długoletnim więzieniem, przypadkiem mienia i innymi prześladowaniami, ale także rozpadem własnej rodziny i wykluczeniem z typowych relacji

społecznych". Z przytoczonych powodów zasługują na przyznanie statusu równoważnego kombatantom, w rozumieniu ustawy o kombatantach. Obecnie, grupa opisana w petycji to ok. 1 200 osób.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1255 ze zm.) w art. 1 stanowi, że kombatantami są osoby, które brały udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z ustawą (art. 2) za działalność równorzędną z działalnością kombatancką uważa się:

1) pełnienie funkcji cywilnych we władzach powstań narodowych oraz w administracji podziemnego Państwa Polskiego w okresie wojny 1939-1945, a także w podziemnych niepodległościowych organizacjach cywilnych w latach 1945-1956;

2) udział w okresie do 31 grudnia 1945 r. w walkach o zachowanie suwerenności i niepodległości Państwa Polskiego w zmilitaryzowanych służbach państwowych;

3) prowadzenie w okresie wojny 1939-1945 zorganizowanego i profesjonalnego tajnego nauczania dzieci i młodzieży;

3¹) dawanie schronienia osobom narodowości żydowskiej lub innym osobom, za których ukrywanie w latach 1939-1945, ze względu na ich narodowość lub działalność na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej – groziła kara śmierci;

4) zaokrętowanie marynarzy polskich w charakterze członków załogi na statku bandery własnej lub bandery koalicyjnej, przeznaczonym do działań wojennych w okresie wojny 1939-1945;

5) uczestniczenie w latach 1914-1945 w walkach o polskość i wolność narodową Śląska, Wielkopolski, Ziemi Lubuskiej, Gdańska, Pomorza i Ziemi Kaszubskiej oraz Warmii i Mazur, a także innych ziem zagarniętych przez zaborców;

6) czynny udział w zbrojnym wystąpieniu o wolność i suwerenność Polski w Poznaniu w czerwcu 1956 r., który spowodował śmierć lub uszczerbek na zdrowiu;

7) poniesienie śmierci, uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia na czas powyżej siedmiu dni w grudniu 1970 r. na Wybrzeżu wskutek działania wojska lub milicji podczas wystąpień wolnościowych.

Do okresów działalności kombatanckiej lub równorzędnej z działalnością kombatancką (art. 3) zalicza się czas przebywania:

1) w niewoli lub obozach internowanych oraz obozach podległych Głównemu Zarządowi do Spraw Jeńców Wojennych i Internowanych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR i obozach podległych Wydziałowi Obozów Kontrolno-Filtracyjnych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR, spowodowanego działalnością kombatancą, o której mowa w art. 1 ust. 2;

2) hitlerowskich więzieniach, obozach koncentracyjnych i ośrodkach zagłady oraz w innych miejscach odosobnienia, w których warunki pobytu nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa, a także w więzieniach i poprawczych obozach pracy oraz poprawczych koloniach pracy podległych Głównemu Zarządowi Obozów i Kolonii Poprawczych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR, a także w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski – spowodowanego działalnością, o której mowa w art. 1 ust. 2 i art. 2.

Przepisy ustawy stosuje się również do osób, które podlegały represjom wojennym i okresu powojennego. W rozumieniu ustawy (art. 4) represje zdefiniowane są jako okresy przebywania:

1) z przyczyn politycznych, narodowościowych, religijnych i rasowych:

a) w hitlerowskich więzieniach, obozach koncentracyjnych i ośrodkach zagłady;

b) w innych miejscach odosobnienia, w których warunki pobytu nie różniły się od warunków w obozach koncentracyjnych, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa;

c) w innych miejscach odosobnienia, w których pobyt dzieci do lat 14 miał charakter eksterminacyjny, a osoby tam osadzone pozostawały w dyspozycji hitlerowskich władz bezpieczeństwa;

2) z przyczyn narodowościowych i rasowych w gettach;

3) z przyczyn politycznych, religijnych i narodowościowych:

a) w więzieniach oraz poprawczych obozach pracy i poprawczych koloniach pracy podległych Głównemu Zarządowi Obozów i Kolonii Poprawczych NKWD, a od marca 1946 r. MWD ZSRR;

b) na przymusowych zesłaniach i deportacji w ZSRR;

4) w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski na mocy skazania w latach 1944-1956, na podstawie przepisów wydanych przez władze polskie, przez sądy powszechne, wojskowe i specjalne albo w latach 1944-1956 bez wyroku – za działalność polityczną lub religijną, związaną z walką o suwerenność i niepodległość;

5) w przypadku osób, które jako dzieci zostały odebrane rodzicom w celu poddania

eksterminacji lub przymusowego wynarodowienia.

Ustawa z dnia 18 lutego 1994 r. o zapatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz. U. z 2016 r., poz. 708) w art. 14 ust. 1 pkt 5 stanowi, że emerytowi uprawnionemu do emerytury obliczonej na podstawie art. 15 ustawy, na jego wniosek dolicza się do wysługi emerytalnej okres przypadający po zwolnieniu ze służby, w związku z niewykonywaniem pracy na skutek represji politycznych przed 31 lipca 1990 r.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1383) określa m.in. warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, zasady ustalania ich wysokości i tryb przyznawania oraz wypłaty świadczeń.

Ustawa określa okresy składkowe i nieskładkowe, które są uwzględniane przy ustalaniu prawa do emerytury i renty. Przy obliczaniu wysokości świadczenia uwzględnia się okresy nieskładkowe w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. (art. 5 ust. 2)

Za okres składkowy uznaje się świadczenie pracy po 1956 r. na rzecz organizacji politycznych i związków zawodowych, nielegalnych w rozumieniu przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r. (art. 6 ust. 1 pkt 10). Podobnie jest z okresem niewykonywania pracy przed 31 lipca 1990 r. na skutek represji politycznych (art. 6 ust. 2 pkt 6a).

Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2016 r., poz. 1721 ze zm.), tzw. ustawa lustracyjna, określa zasady i tryb ujawniania informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa oraz treści tych dokumentów, znajdujących się w archiwum IPN, tryb składania oraz oceny zgodności z prawdą oświadczeń dotyczących pracy lub służby w tych organach lub współpracy z nimi w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. (art. 1).

W art. 3a, do którego odwołują się autorzy petycji, ustawa zawiera definicję współpracy z organami bezpieczeństwa państwa PRL. Była to świadoma i tajna współpraca z ogniwami operacyjnymi lub śledczymi organów bezpieczeństwa państwa w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji. Było nią

również świadome działanie, którego obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w czasie tego działania w związku z pełnioną funkcją, zajmowanym stanowiskiem, wykonywaną pracą lub pełnioną służbą, jeżeli informacje przekazywane były organom bezpieczeństwa państwa w zamiarze naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela. Natomiast służbą nie było pełnienie jej w organach, o których mowa w art. 2 ustawy, której obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w tamtym czasie.

Organami bezpieczeństwa państwa, w rozumieniu ustawy (art. 2) były:

- 1) Resort Bezpieczeństwa Publicznego PKWN;
- 2) Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego;
- 3) Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego;
- 4) jednostki organizacyjne podległe organom, o których mowa w pkt 1–3, a w szczególności jednostki Milicji Obywatelskiej w okresie do 14 grudnia 1954 r.;
- 5) instytucje centralne Służby Bezpieczeństwa MSW i podległe im jednostki w wojewódzkich, powiatowych i równorzędnych komendach Milicji Obywatelskiej oraz w wojewódzkich, rejonowych i równorzędnych urzędach spraw wewnętrznych;
- 6) Akademia Spraw Wewnętrznych;
- 7) Zwiad Wojsk Ochrony Pogranicza;
- 8) Zarząd Główny Służby Wewnętrznej jednostek wojskowych MSW i podległe mu komórki;
- 9) Informacja Wojskowa;
- 10) Wojskowa Służba Wewnętrzna;
- 11) Zarząd II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego;
- 12) inne służby Sił Zbrojnych prowadzące działania operacyjno-rozpoznawcze lub dochodzeniowo-śledcze, w tym w rodzajach broni oraz w okręgach wojskowych.

Każdy ma prawo wystąpić z wnioskiem do IPN o udostępnienie do wglądu kopii akt sprawy lustracyjnej zakończonej prawomocnym orzeczeniem sądu (art. 18). Do osoby poddanej postępowaniu lustracyjnemu, mają zastosowanie przepisy dotyczące oskarżonego w postępowaniu karnym (art. 21).

PRACE LEGISLACYJNE:

Brak.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 8 stycznia 2016 r., sygn. akt II OSK 350/15 podkreślił, że przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie definiują określenia nielegalnych organizacji

politycznych. Definicja taka nie znajduje się także w żadnych innych przepisach prawa. Sąd na potrzeby sprawy przyjął, że za nielegalne organizacje polityczne można uznać te, które zostały zdelegalizowane, a w myśl przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r. działały legalnie. A także organizacje, którym odmówiono rejestracji przed wyżej wskazaną datą oraz organizacje, co do których nie były nawet podejmowane próby ich zarejestrowania z powodu uzasadnionych podstaw do przypuszczenia, że do rejestracji nie dojdzie, a próba może spowodować represje skierowane do założycieli. Zdaniem Sądu uzasadnione podstawy nie mogą wynikać z samego subiektywnego przekonania osoby powołującej się na nielegalny i polityczny charakter takiej organizacji ale z obiektywnych, możliwych do weryfikacji faktów.

Ponadto Sąd wskazał, że art. 6 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych daje możliwość doliczenia do stażu pracy okresu niewykonywania pracy z przyczyn niezależnych od pracownika tj. na skutek represji politycznych. W praktyce przepis ten dotyczy najczęściej osób zwolnionych z pracy przyczyn politycznych, które ze względu na prezentowaną postawę (działalność polityczną, społeczno-kulturalną) następnie przez krótszy lub dłuższy okres nie mogły znaleźć zatrudnienia. Badana regulacja, w istocie ustanawia zatem warunek trwałego braku możliwości jakiegokolwiek zatrudnienia, stanowiący skutek represji politycznych. Przepisy odnoszą się do sytuacji wcale nie rzadkich, ale jednak z punktu widzenia ogólnych zasad rządzących systemem ubezpieczeń społecznych wyjątkowych i jako takie nie mogą być interpretowane rozszerzająco.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 9 maja 2014 r., sygn. akt IV SA/Wa 2960/13 uznał, że do uzyskania potwierdzenia represji w rozumieniu art. 117 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie jest wystarczające wyłącznie przekonanie strony o tym, że po jego bezpodstawnym zwolnieniu, skarżący nie miał szans znalezienia innej pracy, skoro nie wskazał na żadne konkretne próby znalezienia pracy czy odmowy zatrudnienia go. Zgodnie z art. 117 ust. 4, art. 5 ust. 1, art. 6 ust. 1 pkt 10 i art. 7 pkt 4 ustawy okresy świadczenia pracy po 1956 r. na rzecz organizacji politycznych i związków zawodowych, nielegalnych w rozumieniu przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r. oraz okresy niewykonywania pracy z przyczyn niezależnych od pracownika tj. na skutek represji politycznych (które stanowią odpowiednio okresy składkowe i nieskładkowe uwzględniane przy ustalaniu prawa do emerytury i renty), mogą być udowodnione dokumentami lub zeznaniami świadków. Kierownik Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych ocenia

udokumentowany wniosek, zgodnie z przepisami o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, a następnie wydaje decyzję.

INFORMACJE DODATKOWE:

Zgodnie z obowiązującym prawem, okresy świadczenia pracy po 1956 roku na rzecz organizacji politycznych i związków zawodowych, nielegalnych w rozumieniu przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r., oraz niewykonywania pracy przed dniem 4 czerwca 1989 r. na skutek represji politycznych, potwierdzone decyzją Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych – są okresami składkowymi, uwzględnianymi przez organy emerytalno-rentowe przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości. Od osoby występującej z wnioskiem wymagane jest wskazanie okoliczności faktycznych świadczących o jej pracy na rzecz nielegalnych organizacji politycznych, bądź o niewykonywaniu pracy na skutek represji politycznych oraz udowodnienie przy pomocy dokumentów lub zeznań. Złożony wniosek, zgodnie z przepisami ustawy o kombatantach, jest przedmiotem oceny i decyzji Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych lub osoby przez niego upoważnionej.

Autorzy petycji wskazują na nierówności wynikające z nieobjęcia ww. osób ustawą o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych. Zgodnie z ustawą, osoby o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowane z powodów politycznych mają prawo ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego i pomocy pieniężnej, pierwszeństwo do środowiskowej opieki socjalnej (w tym w uzyskaniu miejsca w domu pomocy społecznej), a także mogą korzystać z przejazdów pociągami Kolei Mazowieckich, na podstawie biletów jednorazowych z ulgą 35% na podstawie legitymacji. Ponadto w ramach lokalnych uprawnień samorządy są upoważnione do udzielania tym osobom pomocy w zakresie udogodnień komunikacyjnych, świadczeń mieszkaniowych, kulturalnych, zdrowotnych i oświatowych.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz